

Inventariseren, deconstrueren, hergebruiken

Belangrijkste lessen uit drie projecten

Eve Renard
abt be

I. PRESENTATIE VAN DE SPREEKSTER

Eve Renard is ingenieur duurzaam bouwen bij abt be. Sinds verscheidene jaren begeleidt zij publieke opdrachtgevers bij de integratie van circulaire economie in hun bouw- en renovatieprojecten.

Feedback over ervaringen uit drie begeleide projecten waarin hergebruik werd geïntegreerd, met hun successen, moeilijkheden en lessen voor toekomstige projecten.

DOELSTELLINGEN VAN DE PRESENTATIE

- Concrete belemmeringen en hefbomen identificeren in renovatieprojecten.
- Inzicht krijgen in het reële hergebruik op het terrein, voorbij de intenties.
- Praktische en realistische handvatten bieden voor toekomstige projecten.

PLAN VAN DE PRESENTATIE

- I. Context
- II. Begeleide projecten
- III. Paviljoen
- IV. Modelwijk
- V. Uccle Danse
- VI. De overlevingskit voor hergebruik

I. CONTEXT

Waarom nog spreken over hergebruik?

I. CONTEXT

WAAROM NOG SPREKEN OVER HERGEBRUIK?

Hergebruik wordt vandaag algemeen erkend als een **belangrijke hefboom voor de circulaire economie** in de bouw.

✗ Maar hergebruik wordt nog vaak:

- onvoldoende op voorhand gepland
- onvoldoende in het ontwerp geïntegreerd
- geconfronteerd met organisatorische en operationele belemmeringen

➡ Nochtans vormt het een essentiële hefboom om:

- afval te verminderen
- de koolstofimpact te verlagen
- natuurlijke hulpbronnen te beschermen
- de circulaire economie in de bouwsector te versterken

→ De vraag is dus niet langer

Waarom hergebruiken?

maar

Hoe kunnen we hergebruik doeltreffend integreren in projecten?

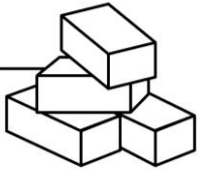
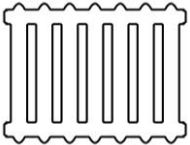
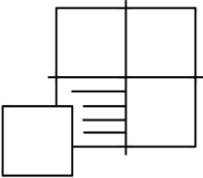

II. BEGELEIDE PROJECTEN

Voorstelling

II. DE 3 PROJECTEN

Project	Type	PBH	Opgevolgd materiaal
Paviljoen	Afbraak van een oud paviljoen	Leefmilieu Brussel	Bakstenen
Modelwijk nr. 8	Zware renovatie van woningen	Lakense Haard	Radiatoren uit gietijzer
Uccle Danse	Renovatie en functiewijziging	Gemeente Ukkel	Betegeling

III. PAVILJOEN

PBH: Leefmilieu Brussel
Project: Afbraak van een paviljoen in
het Parmentierpark

- Doelstelling: recupereren van materialen met het oog op hergebruik
- Hergebruiknota in het bestek van de werken.

III. PAVILJOEN

DE BPO-BEGELEIDING

1. Wens van de PBH

Een hergebruikstrategie implementeren in een eerste project

2. Opstellen van een inventaris van herbruikbare elementen en een afvalinventaris

Hoog potentieel voor hergebruik in situ en ex situ
Afvalstromen

3. Bestek opdracht van werken

Middelen- en resultaatsverplichting met betrekking tot het hergebruik van materialen:

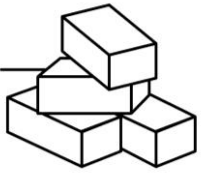
- Vraag naar een methodologische nota waarin de procedés van demontage en opslag en de strategie voor hergebruik van de gedemonteerde materialen worden beschreven, evenals de organisatie van de werf, minstens op basis van de bijgevoegde inventaris (30 punten/100).

Matériaux INERTES - classe 3 - obligation de tri					
Fraction	Description des éléments de construction repris dans la fraction	Masse volumique	Code eural	Localisation dans le bâtiment <i>Intérieur ou extérieur, étage, type de paroi ou local</i>	Description des maté
		kg/m³			dimensions
Matériaux pierreux à l'état naturel					
	Seuils de pierre bleue fenêtre	2600	01 01 02		
	Seuils de pierre bleue portes	2600	01 01 02		
	Couverture de toit -ardoises	2700	01 01 02		
	Dallages	2600	01 01 02		
	Elements décoratifs	2600	01 01 02		
	Autres		01 01 02		
TOTAL					
Béton armé - coulé et préfabriqué					
	Hourdis	1800	17 01 01		
	Dalles	2400	17 01 01	dalle béton armé rez	5,30m x 15,80m x 0,2m
	Dalles	2400	17 01 01	dalle béton armé toit	5,7mx 16,2m x 0,25m
	Dalles	2400	17 01 01	pente d'accès ? (sous dalles béton?)	2,53m x 8,89m x 0,2m
	Pré-dalles	2400	17 01 01		
	Murs	2400	17 01 01		h= 1,1m l= 1,16 m L= 1,41m e= 0,2m?
	Pré-murs	2400	17 01 01	fosse béton	
	Colonnes et poteaux	2400	17 01 01		
	Poutres	2400	17 01 01		
	Linteaux	2400	17 01 01		
	Acier d'armature	7850	17 04 05		
	Autres	1800		caniveau d'évacuation d'eau de pluie	
TOTAL					
Béton non armé et assimilés					
	Maçonneries en blocs de béton - 9 cm	2000 à 2400	17 01 01		
	Maçonneries en blocs de béton - 14 cm	2000 à 2400	17 01 01	Parpaings de remplissage des baies	Façade SE: 3x3,15m² Façade SO: 2x 1,785m² Façade NO: ? Façade NE: 1,785 m²
	Maçonneries en blocs de béton - 19 cm	2000 à 2400	17 01 01		
	Linteaux	2200	17 01 01		
	Béton maigre	2200	17 01 01		
	Béton non armé	2350	17 01 01		
	Dalles de ciment	1700	17 01 01		
	Chape ciment	1700	17 01 01		
	Tuiles en béton	2300	17 01 01		

III. PAVILJOEN

BAKSTEEN - IDENTITEITSKAART VAN HET MATERIAAL

Type: Metselwerk uit bakstenen van gebakken aarde - 18cm x 6cm x 8cm

Functie: binnenmuur en gevelparement

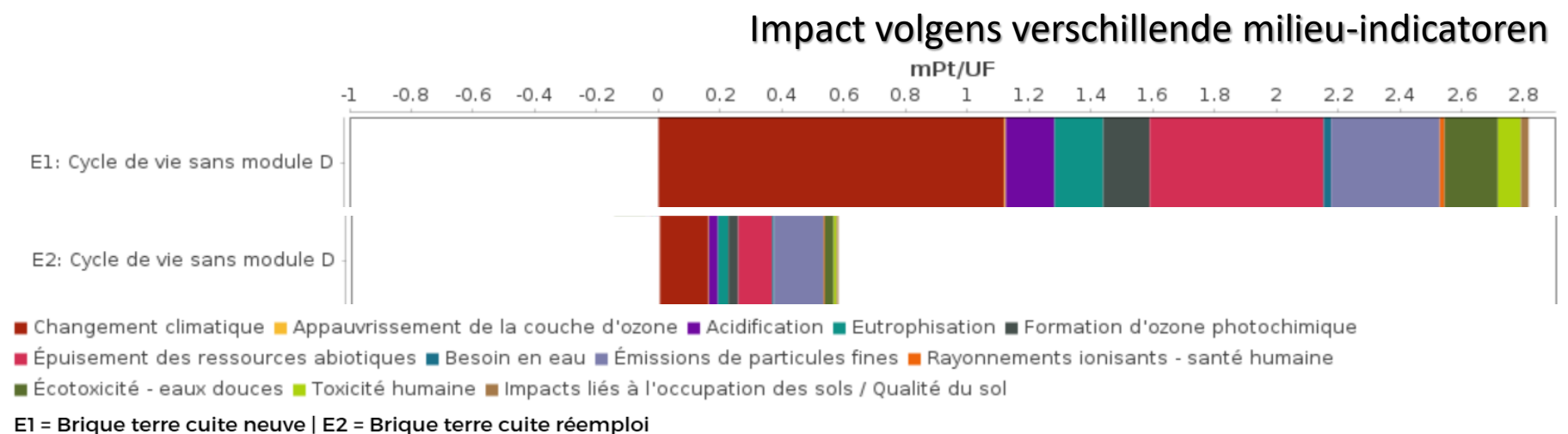
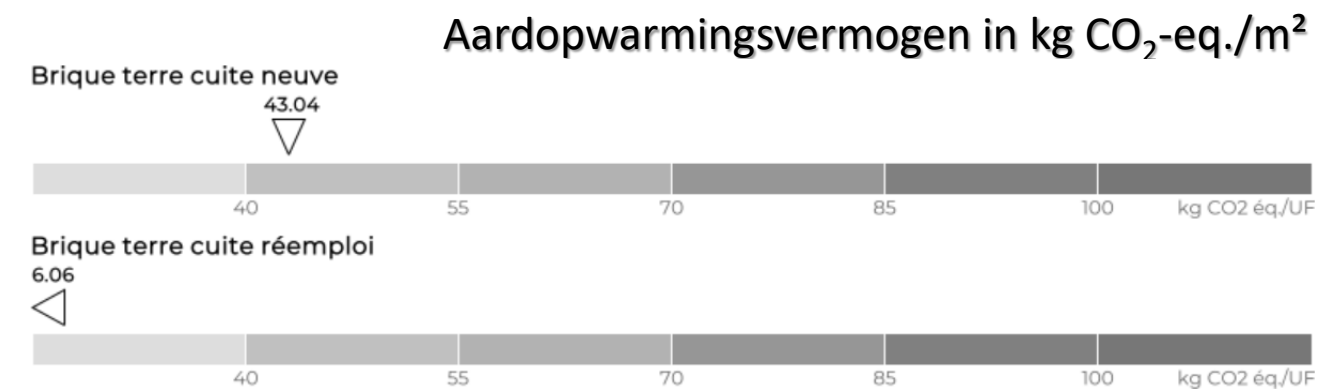
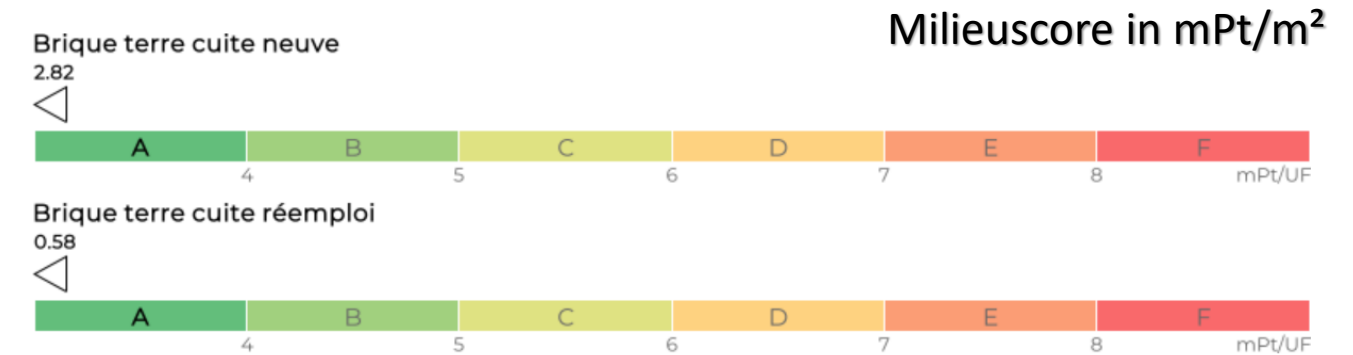
Geschatte hoeveelheid: 12 ton

Voorziene bestemming:

- 4-5 palletten voor de hergebruikmarkt (zonder voorafgaande demontagetest).
- De rest als steenslag

Milieu-impact van de productie:

- Milieuscore : 2,2 mPt/m²
- GWP: 37 kg CO₂-equiv./m²

IV. MODELWIJK 8

PBH: Lakense Haard
Project: Renovatie van blok 8 van de Modelwijk, bestaande uit 84 appartementen

- Doelstellingen m.b.t. de recuperatie van materialen met het oog op hergebruik
- Voorafgaande deconstructiefase voorzien door de PBH

IV. MODELWIJK 8

DE BPO-BEGELEIDING

1. Wens van de PBH

Een hergebruikstrategie implementeren in een eerste project

2. Opvolging ontmantelingswerken met de PBH

- Logistieke en praktische aspecten die verband houden met de deconstructiefase
- Technische begeleiding tijdens de werken en organisatorische begeleiding voor het hergebruik via de dienst Onderhoud van de Lakense Haard.

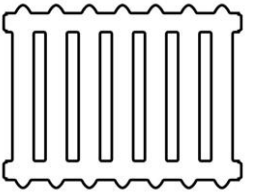
[illegible]

©Retrival

IV. MODELWIJK 8

DE RADIATOR - IDENTITEITSKAART VAN HET MATERIAAL

Type: radiator uit gietijzer, verschillende afmetingen, 1 tot 4 kolommen

Functie: verwarming - afgifte

Geschatte hoeveelheid:

Voorziene bestemming: verkoop op de hergebruikmarkt

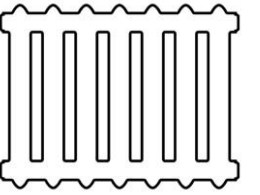
Milieu-impact van de productie:

- Milieuscore : /
- GWP: /

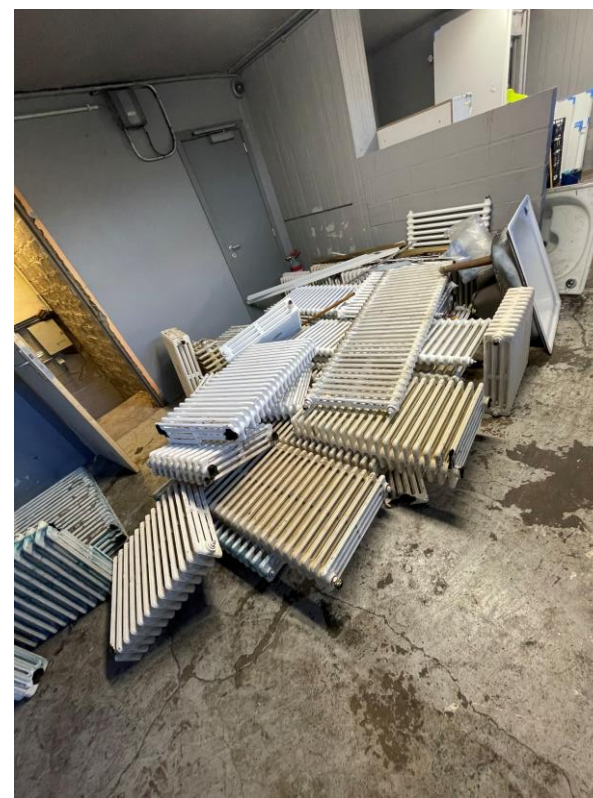

IV. MODELWIJK 8

DE RADIATOR - ZIJN TRAJECT

1. Demontage door Retrival
2. Opslag op de bouwplaats op het glvl.
3. Ophaling door Radiastyl
4. Herconditionering voor verkoop door Radiastyl

IV. MODELWIJK 8

DE BPO-BEGELEIDING - INVENTARISEREN

✓ Wat goed werkte:

- **Opstellen van een voorinventaris** door Retrival om de deconstructieopdracht voor te bereiden en de prioritaire/relevante posten te bepalen die in de meetstaat van de deconstructieopdracht moesten worden opgenomen
- Aanduiden van een **inventarisverantwoordelijke** bij Retrival (een primeur) tijdens de werken
- **Systematische, gedetailleerde inventarisatie vóór elke ontmanteling van een verdieping**, om de elementen en hun bestemming te identificeren: opslag LH, opslag Retrival of recycling

✗ Ondervonden moeilijkheden:

IV. MODELWIJK 8

DE BPO-BEGELEIDING - RECUPEREREN

✓ Wat goed werkte:

- **De materialen rechtstreeks in de appartementen sorteren en groeperen**, vóór controle en inventarisatie van de gerecupereerde elementen
- **Verpakken en overbrengen naar een tijdelijke opslagruimte** op het gelijkvloers
- Verbeterde traceerbaarheid dankzij **systematische etikettering** van de materialen en hun bestemming
- **Aanpassing van de demontagemethoden** om hergebruik van de radiatoren buiten de site te bevorderen in overeenstemming met de eisen van Radiastyl
- Identificatie van **nieuwe mogelijkheden voor hergebruik** tijdens het bezoek van de **verantwoordelijke voor het onderhoud van de site**
- **Demontage per verdieping**

→ Wederzijds leerproces tussen BH en AN

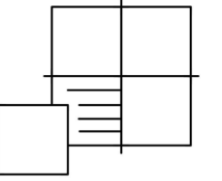

✗ Ondervonden moeilijkheden:

- **Verlies van een deel van de wastafels en wc's** die bestemd waren voor hergebruik. Ze werden door een communicatieprobleem met de onderhoudsdienst per vergissing als afval afgevoerd.
- **Moeilijkheden bij de eerste transporten naar de opslag van LH:**
  - 1e levering ontvangen zonder een nauwkeurige kwantitatieve inventaris
  - 2e levering zonder aanwezigheid van een referent voor de ontvangst van de materialen
- Invoering van een **betere logistieke coördinatie**: aanwezigheid van LH bij de volgende leveringen om de overdracht te verzekeren en de aanvaardbaarheid van de ontvangen materialen te bevestigen
- **Wijziging van de verantwoordelijke voor de onderhoudsstock**, waardoor de processen en contactpersonen gereorganiseerd moesten worden.

V. UCCLE DANSE

PBH: Gemeente Ukkel
Project: Renovatie van het voormalige
gemeentebestuur tot een school voor
volwassenenonderwijs

- Motivatie en betrokkenheid van de PBH bij deze eerste ervaring.
- BPO-begeleiding aan het begin van het project

V. UCCLE DANSE

DE BPO-BEGELEIDING

1. Wens van de PBH

Een hergebruikstrategie implementeren in een eerste project

2. Opstellen van een quick audit van de herbruikbare elementen

Hoog potentieel voor hergebruik in situ en ex situ

3. Logistieke ondersteuning hergebruik in situ en interne opslag

4. Bezoek met aannemers voor raming prijs ontmanteling

5. Ondersteuning bij het opstellen van een afzonderlijk bestek voor de ontmanteling

Gunningscriteria:

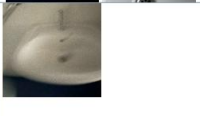
- Prijs
- Hoeveelheid hergebruik buiten de site
- Nota over het sorteren van afval

6. Ondersteuning bij analyse offertes aannemers

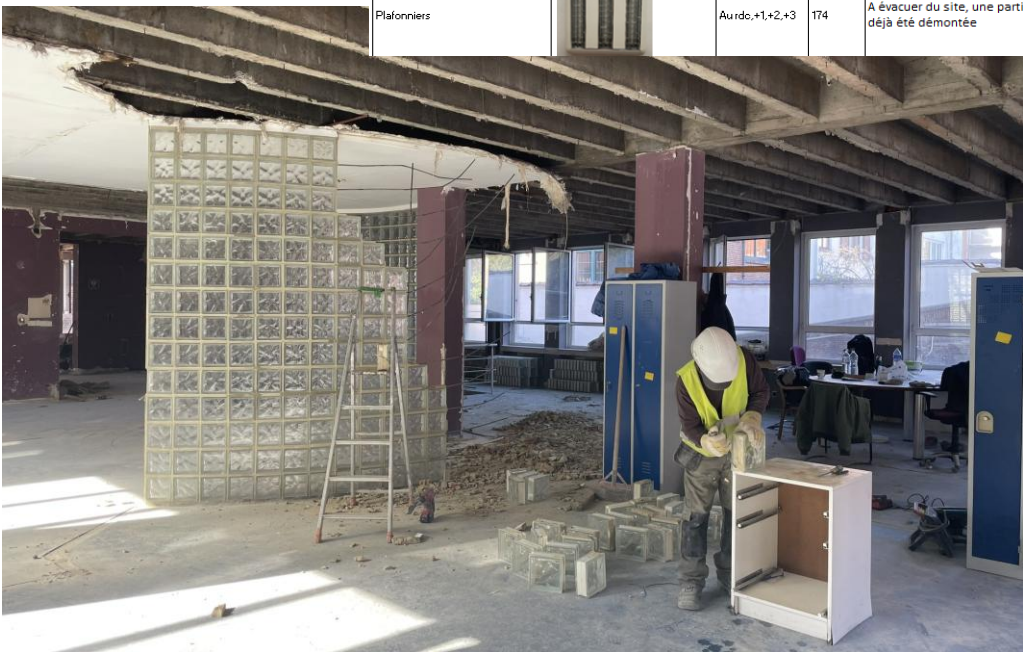
7. Opvolging ontmantelingswerken met de PBH

8. Opstelling bestek werken:

Implementatie van inkomend hergebruik

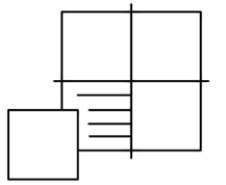
3 Eléments/matériaux présentant un potentiel de réemploi modéré				1.1.3 Les éviers			
3.1 Les revêtements sol				1.1.3 Les lave-mains			
3.1.1 Les revêtements en carrelage				Plusieurs types de lave-mains sont présents dans les blocs sanitaires. Ceux-ci sont en très bon état. Ils sont équipés d'une robinetterie en bon état aussi.			
Tous les sanitaires sont revêtus de carrelage sur le sol et sur les murs. De plus, du carrelage se situe au sous-sol ainsi que sur une demie hauteur de mur, dans les anciens vestiaires et l'ancienne infirmerie.							
Type	Situation	Description	Nbre				
Type 1	Au rdc, +1, +3	Carrelage mural (VOGUE) blanc avec frise bleu clair/bleu foncé 10x10cm	+/- 245 m²				
Type 2	Au rdc, +1, +3	Carrelage de sol (VOGUE) bleu foncé 10x10cm	+/- 65 m²				
Type	Situation	Description	Nbre				
Type 1	Au rdc	Lave-main oval avec robinet Grohe	2				
Type 2	Au +1	Lave-main oval 50x40 avec robinet manuel	1				
Type 3	Au +1, +2, +3	Lave-main rond de 48cm de diamètre avec robinet manuel	6				
Type 4	+1	Lave-main rond de 48cm de diamètre avec bouton poussoir Delabie	1				

Type d'élément	Photos	Situation dans le bâtiment	Nbre	Destinations	Commentaires	Masse (kg)	Pris charge	en
- Evier de service			4	Réemploi in situ	Y compris la robinetterie et les accessoires, Appareil à détartre, A stocker sur site dans local sécurisé			
Miroirs		Aurdc, +1, +2, +3	10	Réemploi in situ	Y compris les fixations, A emballer dans plastique à bulles, A stocker sur site dans local sécurisé			
Séparateurs d'urinoir		Au +1, +2, +3	7	Réemploi in situ	Y compris les fixations			
Eléments de chauffage								
Radiateurs en fonte		Aurdc, +1, +2, +3	104	A évacuer du site	Vidange préalable de l'installation, L'ensemble des tuyauteries sera également démontée			
Luminaires								
Plafonniers		Aurdc, +1, +2, +3	174	A évacuer du site, une partie a déjà été démontée	Y compris l'enlèvement des câbles électriques			

V. UCCLE DANSE

DE TEGEL – IDENTITEITSKAART VAN HET MATERIAAL

Type: geëmailleerde keramische tegels
"VOGUE" van 10x10 cm, wit, lichtblauw en
donkerblauw

Functie: afwerking muur en vloer van de
sanitaire lokalen

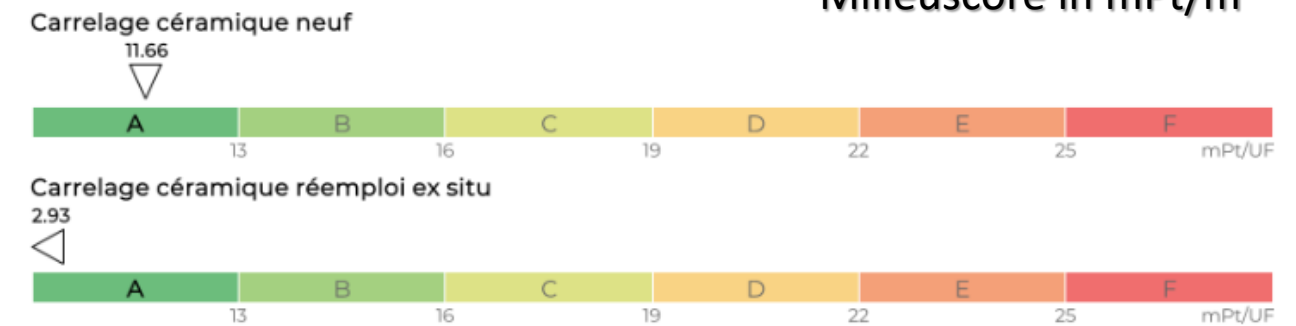
Geschatte hoeveelheid: +/- 310m²

Voorziene bestemming: hergebruik buiten
de site

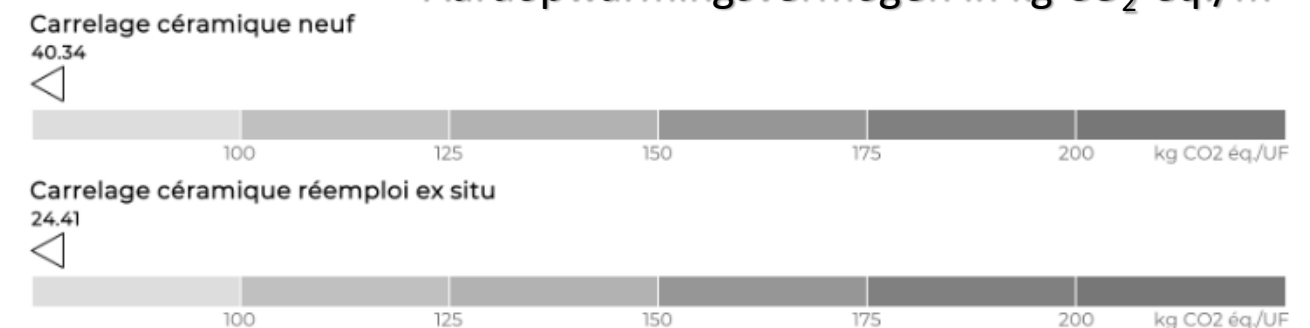
Milieu-impact van de productie:

- Milieuscore : 8,73 mPt/UF/m²
- GWP: 16 kg CO₂-equiv./m²

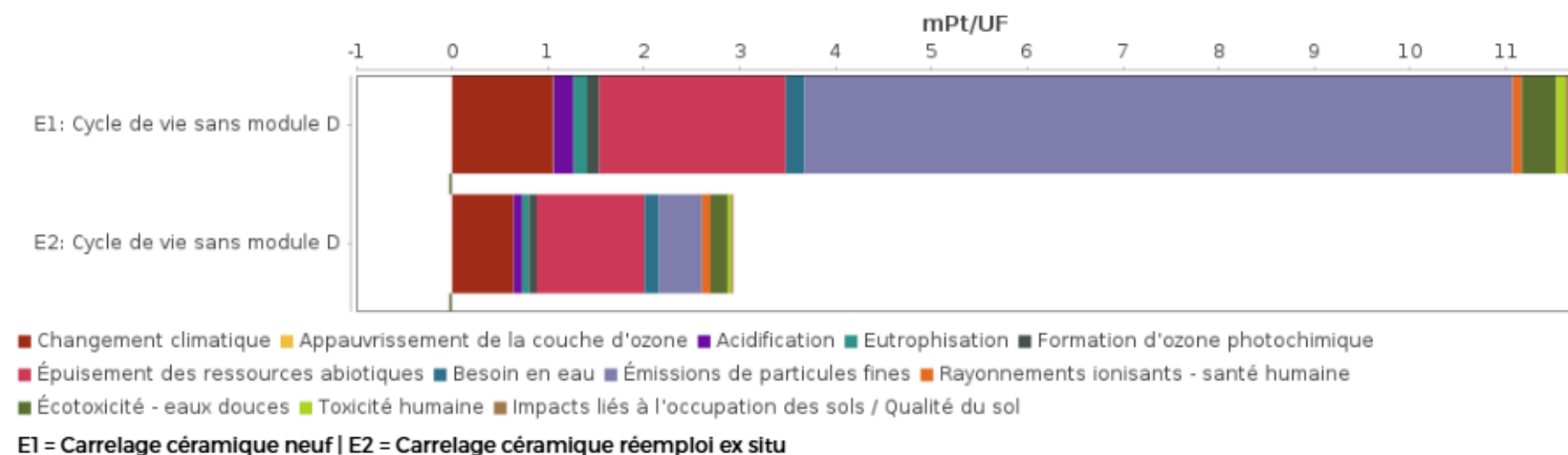
Milieuscore in mPt/m²

Aardopwarmingsvermogen in kg CO₂-eq./m²

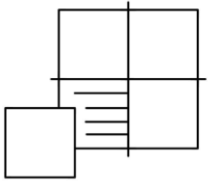

Impact volgens verschillende milieu-indicatoren

V. UCCLE DANSE

DE TEGEL – ZIJN TRAJECT

1. Demontage door De Meuter (samenwerking met Coliseum)
2. Handmatige verwijdering van de mortel ter plaatse
3. Verpakken
4. Plaatsing van de tegels in de sanitaire ruimtes van een nieuw project dat door Coliseum in Saint-Louis (UCL) wordt opgevolgd.

V. UCCLE DANSE

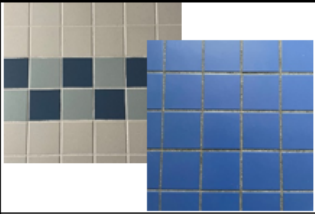
FEEDBACK OVER DE BEGELEIDING – INVENTARISEREN

✓ Wat goed werkte:

- De hergebruikinventaris werd vooraf door AMOP opgesteld en gebruikt om de **gunningscriteria** voor de ontmantelingsopdracht te bepalen
- Identificatie van **nieuwe mogelijkheden voor hergebruik** na ontvangst van de inventaris door de gemeente:
  - een interne 'winkel' voor de onderhoudsdienst
  - PV voor een ander gebouw van de gemeente.

✗ Ondervonden moeilijkheden:

- **Gunningscriterium op basis van het gewicht** van de gerecupereerde elementen: dit moet goed worden geëvalueerd in functie van de aanwezige materialen
  - Voorbeeld: Moeilijk te demonteren tegels werden aangeboden voor hergebruik buiten de site, met een hoog totaal gewicht.

Type d'élément	Photos	Situation dans le bâtiment	Nbre	Destinations	Commentaires	Masse (kg)	Pris en charge pour réemploi
Revêtement sol							
Revêtement en carrelage		Au rdc,+1,+1	+/- 310m²	A évacuer du site	Des essais ont été réalisés, les carrelages sont difficiles à démonter	5,828.00	

V. UCCLE DANSE

ERVARINGEN UIT DE BEGELEIDING – DECONSTRUEREN & HERGEBRUIKEN

✓ Wat goed werkte:

- Ontvangst van **verscheidene offertes** van aannemers
- Demontage van het glvl. bij het begin van de werken om hiervan een **opslagruimte** te maken
- Organisatie van de **demontage** volgens de **bestemming** van de materialen:
  - **Hergebruik**: demontage per **materiaalstroom**
  - **Recyclage**: demontage per **verdieping**, van boven naar beneden
- **Overzicht** van de gerecupereerde hoeveelheden, waardoor de gemeente:
  - de correcte uitvoering van de opdracht kon controleren
  - feedback kreeg over de haalbaarheid/niet-haalbaarheid van de recuperatie van bepaalde materiaalstromen
  - de resultaten van de demontage kon valoriseren (milieuwinst, financiële winst)
  - input/informatie kreeg voor toekomstige, soortgelijke projecten.

✗ Ondervonden moeilijkheden:

- Hergebruik in situ tijdens het project was niet mogelijk, omdat hergebruik buiten de site al was voorzien en opgenomen in de offerte van de aannemer: de Vogue-tegels hadden al een geïdentificeerde overnemer. Voor het renovatieproject werden nieuwe tegels aangekocht.

→ Wederzijds leerproces tussen BH en AN

VI. DE OVERLEVINGSKIT VOOR HERGEBRUIK

5 sleutels tot succes

1. Inventariseer materialen met hergebruikpotentieel vroegtijdig en nauwkeurig.
2. Betrek de bouwheer vanaf het begin en wijs een referent voor hergebruik aan.
3. Voorzie de logistiek: opslag, handling, transport en traceerbaarheid.
4. Integreer hergebruik in de opdrachten, met aangepaste eisen en criteria.
5. Werk samen met de actoren op het terrein (aannemers, overnemers, onderhoudsdiensten, hergebruikcircuits).

 Onmisbare actoren: Bouwheer, ontwerpteam, deconstructiebedrijf, onderhoudsverantwoordelijke, hergebruikcircuits en overnemers...

 Kritieke documenten: inventaris, clauses, logistiek-/opslagplan, kwantitatief overzicht.

TOOLS, WEBSITES, BRONNEN

- Vademecum voor hergebruik buiten de site:
[Hoe herbruikbare materialen uit openbare gebouwen halen? ...](#)
- Gids Duurzame Gebouwen > Circulaire economie
[Hergebruikinventaris](#)

CONTACT

Eve RENARD

Ingenieur duurzaam bouwen

+32 (0)3 205 37 11

e.renard@abt.be

abt be

<https://abt.be/fr/>

